

Dr. Varga Béla püspök beszéde. ¹

»Egy az Isten és mindeneknek Atyja, aki mindeneknek felette van és mindenek által és mindnyájatokban munkálkodik.«
Ef. 4. r. 6.

Ünnepi gyülekezet!

A felolvasott erőteljes apostoli szózat egyike azoknak, amelyhez hasonlót sokat találunk Pál apostol leveleiben. Jézus tanításának legáltalánosabb, legmélyebb igazságát fejezi ki tömören, szinte megdöbentő egyszerűséggel és rövidezséggel.

Ennek az egyetlen mondatnak egymagában is kimeríthetetlen a tartalma és a gazdagsága. Benne van Isten felmérhetetlen nagysága, aki mindeneknek felette van. Benne van egyúttal, hogy ő mindeneknek atyja. Ez közelebb hozza hozzánk. Megrendíti lelkünket, hogy aki oly messze van fölöttünk, mégis a mi Atyánk. És van benne még valami, ami életünk célját és rendeltetését szabja meg s ez az, hogy Isten mindnyájunkban munkálkodik, az ő munkájának letéteményesei vagyunk „munkatársai“, amint az apostol más helyen is mondja.

Egy társadalom képe bontakozik ki előttünk, amelynek középpontja Isten, mindeneknek atyja, akiből kiindul s aki felé irányul a szálak mérhetetlen sokasága: aki mindeneket áthat és egyúttal magához köt. Ő ennek a társadalomnak a mozgatója, Ő a munkavezetője, aki felhasználja munkatársait, mindnyájunkat, a maga örökkévaló céljai szerint. Minden lelken, mint egy prizmán török meg az isteni sugár. „És ő adott némelyeket prófétáknak, némelyeket evangélistáknak, némelyeket pedig pásztoroknak és tanítóknak“.

Ezt az apostoli víziót az egyetemesség gondolata hatja át, az a legmélyebb, minden korlátot ledöntő evangélium, amely a történelmi változások, a békék és háborúk váltakozó korszakain keresztül meg nem dönthető igazsággal szól mindenkihez az idők végtelenségéig.

---

¹ Elmondotta 1938. október hó 2-án Kolozsvárt tartott zsinat főtanácsai Istentiszteleten püspöki beiktatása alkalmából.

Tul a társadalmi helyzeten avagy osztályon, tul a faji, nemzeti hovartartozáson ott áll az ember, kiemelve magasan, a lehető legmagasabban, mint Isten gyermeke és munkatársa. Minden ember lelkéből láthatatlan szál feszül Isten felé, amelynek másik végét Ő tartja kezében. Ezek a szálak mind összetalálkoznak abban az egy kézben s ameddig érzi az ember, hogy a láthatatlan hálózat egyik szálán függ, amig érzi maga mögött az Istent, addig ember. Lényege és értéke semmi más, mint az, hogy mennyiben hatja át az a gondolat, hogy a szál, amely őt Istenhez fűzi, az ő életformájának egyetlen lehetséges kitesjedése.

Különbség itt is van, de eltérő minden olyan megkülönböztetésről, amit az emberi társadalmak ingadozó értékelése tett és tenni tud. Mérték itt csak egy van: Isten és az isteni; ami ehhez hozzátartozik vagy ennek a minőségét mutatja, az értékes és örökkévaló, ami pedig nem, az mulandó, s legfennebb eszközi értéke van csupán.

Az ember értékét az szabja meg, hogy miként fogja fel a munkatársi viszonyt. Ha egyezik a munkaadó céljaival, akkor üti a mértéket, ha nem, könnyűnek találhatik. Az evangéliumban eltűnnek a természetes vagy mesterséges korlátok és különbségek az emberek között, de megmarad az egyedül igazi értékmérő: Isten és az isteni munkaközösségben való részvétel. A legősibb, a legeredetibb, a mindennekfelett álló mérték, amely által az ember magára ismer s élete értelmének tudatára jut.

I.

Hogy a mi korszakunk nyugtalan, azt nem kell bizonyítani. Okát azonban ennek, úgy látszik, nem akarják észrevenni. De nem csak az okát nem látják, hanem a nyugtalanság megszüntetésének az eszközeit sem tudják megtalálni.

Ha végigtekintünk az emberi próbálkozásoknak csak az utóbbi évtizedekben történt erőfeszítésein azért, hogy a nyugalom és az összhang helyreálljon, mindeddig a kilátástalanság szorongatta lelkünket. Valami hiányzott! Lehet, hogy a főrekvések őszintesége; vagy pedig a tehetetlenségnek az a fajtája forgott fenn, amely nem tudott kilépni a bűvös körből, amely fogva tartja.

Az emberi gyarlóság csak nehezen birkózik meg a feladatokkal, amelyek vállaira neheztedek. Vajjon reá fog-e jöni végre, hogy mi az, ami a lelkek nyugtalanságát megszünteti? Vajjon elvesztette volna teljesen érzékét eredetének legmélyebb gyökere iránt. Eelfelejtette

volna-e végleg, hogy össze van kötve élete Istennel s hogy az ember emberré csak Isten által lesz.

Az emberiség, úgy mondják, nagykoruvá lett, önállósult. A történelmi fejlődésnek vannak kétségtelen tanulságai. De elszakítani a szálakat, amelyek hozzáfűznek Istenhez; igazságot teremteni az emberek között Isten nélkül, aki az igazságnak a forrása, nem lehet. A külön igazságok, amelyek csak az egyiknek használnak, míg a másoknak ártanak, gyarló emberi elképzelések; s minden földi igazság csak annyiban érvényes, amennyiben az örökkévalóság bélyegét viseli magán.

Az emberi társadalom nem tud megélni Isten nélkül s a körülöttünk zajló nehézségek csak akkor oldhatók meg, ha Pál apostol víziója lélettől duzzadó valósággá lesz, ha mindenki tudatára ébred annak, hogy mindannyian Isten gyermekei és munkatársai vagyunk.

A természettudomány már eljutott addig a mély belátásig, hogy végső problémái mind Isten felé vezetnek. Vajjon a politika és a modern társadalomtudomány, amely a természettudomány alapján állónak vallja magát, ne tudná-e levonni a maga számára is azt a tanulságot, amit szülője már megtett? Vajjon nem következett-e el a tizenkettedik órája annak, hogy az evangelium egyetlen lehetséges kivezető utját magáévá tegye s belássa, hogy Isten nélkül sehol sincs megoldás.

Az isteni valóság meglátása nem szakít el sem a világtól, sem a természettől, sem a társadalmi és politikai intézmények helyes megértésétől, de megadja azt a szempontot, amely mindezekből hiányzik, hogy t. i. Isten munkálkodik mindenekben.

Az erre való ráeszmélés a kulcs a megoldhatatlannak látszó problémák számára nemcsak a természet világában, hanem az emberiség leküzdhetetlen nehézségei közt is.

II.

S ehelyett mit tapasztalunk?! Nemcsak azt, hogy az emberiség nagy része megfelelkezik Istenről, hanem arról is, hogy meglássa embertársában Isten gyermekét és munkatársát, az ő testvérét; megfelelkezik az egyetlen helyes mértékről, amely alapja lehet a társadalmi békének és igazságosságnak.

Ami az elsőt illeti, nem arra az istenüldözésre kívánunk rámutatni, amely ki akarja irtani még a vallás gondolatát is az embertől, nem gondolunk elszigetelt mozgalmakra, hanem arra az általános megfelelkezésre, amely nem képes számot vetni Istennel. Az emberi

léleknek valami nem tapasztalt üressége kezd elterjedni, amely még az antik hitetlenség előtt is ismeretlen volt. Mert ennél a mystikus elem pótolta a lélek ürességét. Ma azonban ez már nincs meg. Vajjon most mi fogja pótolni a léleknek azt a megtorpanását, amely korunk betegsége. Talán a technikai kultúra gyors haladása, amelynek mindenesetre része van ebben az elistenedési folyamatban?!

A történelem és társadalom kutatói megállapítják, hogy olyan fordulatnál vagyunk, amelyhez hasonlót az elmúlt évszázadok nem tudnak felmutatni. Ezt a fordulópontot különböző módon ítélik meg. Némelyek azt hiszik, hogy az emberiség eljutott a fejlődés tetőfokára. A másik oldalon az ellenkezőt látják, t. i., hogy a fejlődésnek egy új, magasabb szintje felé mozog a történelem a múlt tapasztalatainak meggazdagodva s így nagyszerű lehetőségek elején állunk.

Ez az utóbbi felfogás áll közel a valósághoz. A fejlődés tetőpontja ugyanis csak a szeretet, a béke beteljesedése lehetne, Isten akarátának megvalósulása a földön. Ezek nélkül üres és tartalmatlan minden haladás. A fejlődésnek új útjai kell, hogy megnyiljanak a jobb jövő számára. Ezek az utak pedig Isten felé vezetnek. Befelé kell fejlődünk a lélek irányában, hogy tudjuk ellensúlyozni a léleknek a meggyöngyülését, hogy tudjuk szembeállítani az emberi gyöngeség vélt igazságaival az isteni igazságot.

A másik megfélekedés, amely szem elől téveszti az ember méltóságát, Istennel való munkatársi viszonyát, az előbbinek a következménye. Az emberek közötti különbség alapja csak az lehet, hogy miképpen tükröződik Isten az emberben. Bármily nagy legyen is itt az eltérés, mindig ottmarad a közös alap, amely minden lélek lényege s minden emberi életnek közös mértéke. Ezt feledi el az ember, ami közös a sokféleségben. Semmiféle megkülönböztetés akár természeti, akár világnézeti alapon, akár hatalmon vagy bármily elméleten nyugszik, nem fogja megteremteni a nyugalmat és az egységet, ha szem elől téveszti ezt az egyetlen kritériumot.

Élő épületkő minden ember Istennek örökkéépülő nagy templomában. Mindenki a maga helyén, ott ahol van, munkatársa Istennek. Csak annyiban dolgozik magáért is, amennyiben a templomért, dolgozik, amennyiben benne van az egészben, érzi a felelősséget s azt, hogy akikkel együtt van, mind ugyanazon a munkán fők magukat.

Istennek munkatársa lenni annyi, mint érezni az embertársi közösséget, tisztában lenni azzal, hogy mindenki nemcsak magáért, hanem másért is teremtett. Mindenkinek hordoznia kell keresztjét, hogy

példát adjon a másoknak, hogy ő is hordozza a magáét a nagy mű felépítéséért : *Istenországáért, az Istentől átitatott lelkek országáért.*

III.

Eljött az idő, hogy a világ egyetlen hatalmassága: a szeretet foglalja el helyét. Csak az egyetemes, a fenntartás nélküli szeretet szüntetheti meg a kielégületlen vágyakozást, a kínos nyugtalanságot. Hiába akarunk Babel-tornyokat építeni ma is. Ezek a tornyok mint a hiábavaló emberi erőlködés szimbolumai, le fognak dőlni mindig, mielőtt az évig érhetnének.

A szeretet azonban nem pusztán emberi dolog, hanem a legfölkételesebb tükrözése Istennek az emberi lelken keresztül. Erről feledkeznek meg, akik békét és szeretetet hirdetnek. Sem béke, sem szeretet nem lesz soha Isten nélkül. A világ tulértékelése soha sem fogja megszülni a fenntartás nélküli szeretetet, mert, amint az apostol mondja: Isten nélkül nincs szeretet; ha szeretjük egymást, Isten bennünk marad és az ő szeretete teljessé lesz bennünk (I. János 4. r. 12. v.).

Munkatársnak lenni Isten mellett annyi, mint szeretni, sohasem gyűlölködni, sohasem versenyezni, a másik isteni eredetét elismerni, kiterjeszteni a végest a végtelenbe, a mulandót az örökkévalóba, az emberit az istenibe. Csak ha ezt cselekszük, leszünk valóban Jézus tanítványai, aki ezt a világtörvényt a tanítvánná levés legfőbb ismertető jelének nyilvánította, amikor ezt mondta: „Arról ismernek meg, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretitek“.

Vajjon mikor jut el az emberiség a Krisztus teljességével ékeskedő kornak ehhez a fokához. Mintha a legutóbbi napokban egy lépéssel közeledett volna.

Ha lehet a világon valami nagyot alkotni, ez az egyetlen, ami nagyon mondható; megoldja az összes kérdéseket s megteremti Isten békéjét ezen a világon. Ámen.

Az akarat szabadságáról.

(II. közlemény).

A következőkben Eddington és Bavink felfogásával rövidebben, Planck elméletével behatóbban fogunk foglalkozni.

A. S. Eddington (szül. 1882.) angol csillagász, egyetemi tanár Cambridgeben és a csillagvizsgáló intézet igazgatója. Elméleti kutatásai különösen a csillagok belső szerkezetéről úttörőek. Külön az akarat szabadság kérdésével nem foglalkozott, de a mai fizikai világ képnek a szellemtudományokra való hatása vizsgálata közben¹ számtalanszor adódik alkalma, hogy arra is vessen egy-egy pillantást s fejtegesse arra vonatkozó nézeteit.

A szabadakarat és a predestináció közti ősi vitában — így kezdi fejtegetéseit — a fizika eddig a predestináció pártján állott. Eddington saját álláspontja: „Teljes előre elrendelésben nem tudok hinni s mégis nehéz olyan oki összefüggést gondolni, amely ne volna főkéletesen determinisztikus. A szellem méltóságával ellenkezik, hogy azt mint diktált gondolatok és érzelmek regisztratorát fogjuk fel, — de az is, hogy okilag nem kapcsolt impulzusok önkényének adjuk át.“ Mi a szava ebben a kérdésben a fizikának? Mert van szava. Hiszen az emberi akarat nem választható el teljesen az izommozgásoktól. A tudományban most új helyzet előtt állunk. A kvantumelmélet következménye az, hogy az elméleti fizika a determinizmust teljesen el ejtette s legalább is kétséges, hogy valaha megint szerepe lesz. A fizika 1927-ig közönyösen állott a determinizmussal szemben. Ha szigorúan kauzális törvények rendszere volt is alapja a jelenségeknek, a fizika nem kutatta ezeket, hanem ment a maga útján fontosabbnak látszó célok irányában. Egy évvel később Heisenberg felállította a bizonytalanság elvét. Ez azt jelenti, hogy „a jövő a múlt kauzális befolyásainak kapcsolata előre meg nem mondható elemekkel. Előre

---

¹ Das Weltbild der Physik und ein Versuch seiner philosophischen Deutung.